

Ljubić, F.; Jurilj, I.

SATYAGRAHA - MOĆ ISTINE - STRATEGIJA ZA RJEŠENJE HRVATSKOG PITANJA U BIH

Sažetak: Hrvati su u nejednakopravnom položaju jer nisu mogli ili znali oduprijeti se dominaciji drugih. Imaju mogućnost ostvariti jednakopravnost u postupku pristupanja EU, ako usuglase stajališta između sebe i sa srpskom i bošnjačkom stranom o novom uređenju međusobnih odnosa u kome će sva tri naroda imati jednaka prava i mogućnosti i ako pri tom budu primjenjivali načela i pristupe strategije "satyagraha - moć istine." U razgovorima o budućnosti izbjegavati rasprave o prošlosti, ne insistirati na rješavanju hrvatskog pitanja, već na uređenju međunacionalnih odnosa, ne insistirati na trećem entitetu već na novom ustroju, naglašavati da nije riječ o ukidanju entiteta, već njihovoj transformaciji i proširenju nadležnosti na cijelo područje BiH. Načela i pristupe "satyagraha" primjenjivati i pri usuglašavanju stajališta među Hrvatima, o načinima kako ostvariti jednakopravnost i mjerama nesuradnje i građanskog neposluha koje bi se mogle primjenjivati ako se s predstavnicima srpskog i bošnjačkog naroda ne bi mogao postići dogovor.

Ključne riječi: jednakopravnost, proces pristupanja EU, europske vrijednosti, satyagraha - moć istine, mjere nesuradnje i građanskog neposluha

Podatci o autorima: akademik Ljubić, F.[rano], Hrvatska akademija za znanost i umjetnost u BiH, Matice hrvatske bb, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina, fljubic46@gmail.com; Jurilj I.[van], REDAH, Bulevar 15, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina, ivan@redah.ba

Ljubić, F.; Jurilj, I.

STAYAGRAHA - THE POWER OF TRUTH - STRATEGY FOR RESOLVING THE CROAT ISSUE IN BIH

Abstract: Croats are in an unequal position because they could not or did not know how to resist the domination of others. They have the opportunity to achieve equality in the process of EU accession, if they coordinate their stance among themselves, and with the Serbs and Bosniaks, about the new arrangement of mutual relations in which all three peoples will have equal rights and opportunities and if they apply the principles and approaches of the "satyagraha strategy - power of truth." In talks about the future, the discussions of the past should be avoided; not insisting on solving the Croat issue, but on the arrangement of inter-ethnic relations; not insisting on the third entity, but on the new structure; it should be emphasized that it is not about the abolition of the entities, but their transformation and extension of jurisdiction to the entire territory of BiH.

Principles and approaches to "satyagraha" apply also to the alignment of views among Croatians on ways to achieve equality and measures of non-cooperation and civil disobedience that could be applied if representatives of the Serb and Bosniak peoples could not reach an agreement. Principles and approaches of "satyagraha" should also be applied on the alignment of views among Croats on means of achieving equality and measures of non-cooperation and civil disobedience that could be applied if an agreement could not be reached with the representatives of Serbs and Bosniaks.

Key words: equality, EU accession process, European values, satyagraha - the power of truth, measures of non-cooperation and civil disobedience.

About the Authors: Academician Ljubić, F.[rano], Hrvatska akademija za znanost i umjetnost u BiH, Matice hrvatske bb, 88000 Mostar, Bosnia & Herzegovina, fljubic46@gmail.com; Jurilj I.[van], REDAH, Bulevar 15, 88000 Mostar, Bosna & Herzegovina, ivan@redah.ba

1. Uvod

Cilj o jednakopravnosti nije moguće postići bez promijene postojećeg stanja, a za to je potreban pristanak i suglasnost predstavnika srpskog i bošnjačkog naroda. Kako se predajom zahtjeva za članstvo u EU, BiH opredijelila i za europska demokratska načela u višenacionalnim državnim zajednicama, problem se svodi na pitanja kako udobrovoljiti predstavnike ta dva naroda da pristanu na promjene i novi ustroj u kojem bi sva tri konstitutivna naroda imali jednaka prava i mogućnosti. U radu se istražuju i analiziraju problemi zbog kojih je hrvatski narod u nejednakopravnom položaju i odgovori na pitanja može li se promijeniti postojeće stanje i na koji način te kako strategija "satyagraha" i pristupi na kojima se temelji mogu biti primjenjivi i učinkoviti u pregovorima s predstavnicima srpskog i bošnjačkog naroda i pri usuglašavanju stajališta među Hrvatima o načinima kako ostvariti jednakopravnost i mjerama nesuradnje i građanskog neposluha koje bi se mogle primjenjivati ako se problemi ne bi mogli riješiti dogovorom.

2. Hrvati su u nejednakopravnom položaju jer se nisu mogli ili znali oduprijeti dominaciji drugih

U procesu raspada bivše države nisu sa Srbima pristali ostati u krnjoj Jugoslaviji, a Bošnjaci su bili opredijeljeni za stvaranje države s dominacijom njihova naroda, od cijele BiH ili od F BiH. Takvu su nastojali stvoriti prije rata, u ratu i poslije. Kad su se odlučili na samostalnost, planirali su njen unitarni ustroj i dominaciju. U referendumskom pitanju¹ o samostalnosti, za koje su glasovali i hrvatski predstavnici izostavili su odredbu o konstitutivnosti naroda (bila je u Ustavu iz 1974.) i odbili ga promijeniti ("Livanjsko pitanje").² Prihvatili su i parafirali Cutilijerov plan o uniji tri republike da bi osigurali provedbu referenduma i međunarodno priznanje, a kasnije odustali od njega³. Uzurpirali su vlast u Predsjedništvu BiH i odlučili o opozivu legalno izabranih hrvatskih članova predsjedništva i imenovanju drugih po svom izboru,⁴ jednako kao što su izbornim inženjeringom i nakon rata isključivali iz tijela vlasti HDZ, stranku pobjednicu na izborima među hrvatskim glasačima i umjesto nje koalicijsku vlast sastavljali sa strankama koje su na izborima bile gubitnice, a glasovima svojih (bošnjačkih) birača odlučivali su tko će biti hrvatski zastupnici u domu naroda i hrvatski

1 Glasilo je: "Jeste li za suverenu i nezavisnu državu Bosnu i Hercegovinu, državu ravnopravnih građana i naroda Bosne i Hercegovine, Muslimana, Srba i Hrvata i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive?"

2 da glasi: "Jeste li za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, državnu zajednicu konstitutivnih naroda hrvatskog, muslimanskog i srpskog u njihovim nacionalnim područjima (kantonima)."

3 Pod izgovorom "svugdje postoji strategija i taktika"

4 Odluke Predsjedništva BiH (Alija I i E Ganić) o "opozivu s dužnosti" članova Franje Borasa i Mire Lasića, koje je izabrao hrvatski narod i "izboru" Ive Komšića i Stjepana Ključića od 20.10.1993.

član predsjedništva⁵ umjesto onih koji su među Hrvatima osvojili najveći broj glasova. Za diplomate i veleposlanike imenovali su samo Bošnjake. Ratom su osvojili i zauzeli prostore u kojima su Hrvati bili većina i koji su po međunarodnim mirovnim pregovorima trebali pripasti hrvatskom provincijama,⁶ a koliko su bili opsjednuti idejom o državi s dominacijom svoga naroda te što su i koliko bili spremni žrtvovati za nju može se ocijeniti po tome što su s Krajišnikom potpisali Deklaraciju o podjeli BiH (16. rujna 1993.) i mogućnost izlaska RS iz BiH, što su Tuđmanu nudili Zapadnu Hercegovinu da je pripoji Hrvatskoj, a još više što nisu prihvatili Cutillerov plan o uniji tri republike. Da su ga prihvatili rat sa Srbima mogao se zaustaviti (18.03.1992.), s Hrvatima nije trebao ni počinjati i moglo se spasiti sve one koji su stradali u ratovima nakon toga datuma. U "pripremljenoj i osmišljenoj diplomatskoj i medijskoj kampanji", državnim novcem i bez nadzora drugih Svijetu su prezentirali svoju istinu o ratu u BiH i "lobirali" za svoje ciljeve, uspjeli su ne provesti odredbu Dejtonskog sporazuma o konfederaciji s Hrvatskom što je imalo za posljedicu podjelu BiH na dva dijela, Srbi su dobili RS, Bošnjaci dominaciju u F BiH, a Hrvati postali manjina u oba entiteta i dovedeni u nejednakopravan položaj,⁷ izbjegli su provesti dogovorenu UN upravu nad Sarajevom i da Mostar ne postane glavni grad Federacije. Dogovorenu uspostavu F BiH i transformaciju vlasti veličali kao poraz hrvatskih separatističkih tendencije više od prestanka rata, a kriminalizacijom HR HB i optužbama da je Hrvati žele zadržati poticali su ("vršili pritisak") i na OHR za odluke kojima će se još više umanjiti prava Hrvatima. Tako je promijenjen Izborni zakon i omogućeno da glasovima birača iz reda drugih naroda mogu birati hrvatski predstavnici i da se uspostavi EU upravu u Mostaru, da Hrvati ne bi imali većinu pri odlučivanju kao Bošnjaci u Sarajevu i sl.

2.1. Zašto se nije moglo riješiti pitanje jednakopravnosti

U proteklih dvadeset i dvije godine Hrvatske stranke nisu mogle riješiti taj problem bez pristanka srpske i bošnjačke strane⁸ koje su odbijale svaki prijedlog pod izgovorom da je suprotan odredbama Dejtonskog sporazuma, nije ga pomogla riješiti ni Međunarodna zajednica, a ni država Hrvatska nije puno uradila na tom planu. I predstavnici međunarodne zajednice i Hrvatske zagovarali su formalno ispravna i korektna stajališta "da će prihvatiti svako rješenje za koje se dogovore predstavnici tri naroda," znali su, ili su mogli znati, da ni Srbi ni Bošnjaci neće pristati na promjenu postojećeg stanja, a nisu ih ni poticali na to. Usuglašenih stajališta nije bilo ni među strankama s hrvatskim predznakom u BiH. Većina ih se izjašnjavala da im je cilj ostvariti jednakopravnost, a bilo je i onih koje su se izjašnjavale da hrvatski narod nije u nejednakopravnom položaju, da je postojeći ustroj (s dva entiteta) dobar i da ga ne treba mijenjati, da bi treći entitet značio podjelu, a da postojeća dva ne znače, da su za građansku opciju, da je nacionalna opcija šovinistička, da ne treba TV kanal

5 Tako je gosp. Ž Komšić dva puta bio biran za hrvatskog člana predsjedništva

6 Prema dokumentima i izjavama L Owena, supresjedatelja MMP, zapovjednika UNPROFOR-a, glavnog tajnika UN i drugih, navedeni su i priloženi u knjizi prof. J. Prlića "Prilozi za povijest HR HB" Grafotisak Grude, Mostar 2017. Knjiga I, II i III.

7 U Vladi RS od 17 članova vlade samo su tri (3) iz reda hrvatskog naroda i pet (5) iz reda bošnjačkog, a u Vladi F BiH od 17 članova samo ih je pet (5) iz reda hrvatskog naroda i tri (3) iz reda srpskog, a jednako tako je i u drugim entitetskim tijelima vlasti

8 U RS izjavljivali su da ne bi imali ništa protiv da se to pitanje riješi u F BiH, da se ne dovodi u pitanje opstojnost RS i njenih granica što praktično znači da su Hrvati u tom entitetu mogu računati samo na manjinska građanska prava, a jednaka je situacija i u F BiH.

na hrvatskom jeziku i sl.⁹ Glasnogovornici su im bili takozvani neovisni politički analitičari, PR stručnjaci, znanstvenici, eksperti i sličnih naziva, građani hrvatske nacionalnosti koji su "dokazivali", govorili, pisali, i omalovažavali sve što je povezano s hrvatskim nacionalnim interesom uključujući i crkvu i crkvene dostojnike.¹⁰ Ni prijedlozi kojima se trebala ostvariti jednakopravnost nisu bili najbolje osmišljeni, a svi dosadašnji pokušaji¹¹ prezentirani su i tumačeni (i među Hrvatima) kao jednostranački, a ne kao svehrvatski. Uz to, izostalo je i odlučnije protivljenje odlukama OHR-a i zajedničkih tijela vlasti kojima su umanjivana prava Hrvatima¹², nezakonitom utemeljenju febrilnog ministarstva obrazovanja,¹³ ne ustrajanju na razmjernom zapošljavanju Hrvata u ministarstvima i drugim tijelima vlasti i sl. U procesu pristupanja u EU izvjesno je da će se postojeće stanje mijenjati, a hoće li biti na bolje ili neće, ovisi o hrvatskim strankama i njihovom jedinstvu.

2.2 Predaja zahtjeva za pristupanje u EU – svjetlo na kraju BH tunela

Dvije su neprocjenjive vrijednosti Dejtonskog sporazuma. Zaustavio je bezuman rat¹⁴ i omogućio da se u miru mogu tražiti rješenja koja će odgovarati svima, a predaja službenog zahtjeva za pristupanje u EU najveći je uspjeh i najvrijednije što su BH političari uradili nakon prestanka rata i pruža perspektivu za prosperitetan društveni i gospodarski razvitak.¹⁵ Za predaju zahtjeva za pristupanje zaslužni su članovi predsjedništva BiH, srpski (gosp. Ivanić) i bošnjački (gosp. Izetbegović) bez čije se suglasnosti zahtjev ne bi mogao ni podnijeti i treba vjerovati da su tim činom izrazili spremnost, osobnu i onih koje predstavljaju, za promjenu postojećeg stanja i odustajanje od dosadašnju politike dominacije nad hrvatskim narodom. Najzaslužniji za to je svakako gosp. Čović hrvatski član predsjedništva jer je uspio uvjeriti domaće i međunarodne partnere da prihvate i podrže njegov prijedlog i inicijativu, a pitanje je kad bi taj zahtjev bio podnesen (i bi li uopće bio) da su o tome glavnu riječ vodila drugi članovi predsjedništva.¹⁶ Taj dokument mogao bi biti i ključni i odlučujući za pristupanje jer se BiH njime izjasnila i opredijelila za EU i može postati članicom i prije nego ispuni sve uvjete (kao Bugarska i Rumunjska), ako to bude odgovaralo zemljama EU zbog sigurnosnih razloga, izbjegličke krize ili nekih drugih. U tom slučaju vrijednost podnesenog zahtjeva bila bi još veća kao i zasluga gosp. Čovića. U procesu pristupanja mijenjat

9 Te stranke činile su štetu hrvatskim nacionalnim interesima. Bile su "pokriće" srpskim i bošnjačkim strankama u koalicijskoj vlasti (imale su i predstavnike hrvatskog naroda bez obzira što to nisu oni koji su dobili najveći broj glasova hrvatskih birača, i "služile" im za njihove, ne i interese hrvatskog naroda.

10 Takvi su, onima iz reda srpskog i bošnjačkog naroda i međunarodne zajednice koji su protiv jednakopravnosti Hrvata, pravi i poželjni bosanskohercegovački Hrvati, svi drugi su manje ili više nacionalisti i šovinisti (nekima i "ustaše") koji bi dijeli BiH, priključili je Hrvatskoj i sl.

11 Ni jedan nije bio cjelovit i sveobuhvatan kao takozvana "Hrvatska samouprava." Neslavno je završila i s negativnim posljedicama za vodeću hrvatsku stranku i njene čelnike. Nije bila utemeljena na realnim pretpostavkama, nisu je podržale ni jedna srpska ni bošnjačka stranka u BiH, parlamentarne stranke u Hrvatskoj ni međunarodna zajednica, a imala je protivnike i među hrvatskim strankama u BiH.

12 Ukinute su odredbe iz zakona o vladi F BiH u kojima su ministri imali i zamjenike gotovo s istim ovlastima pa se manje moglo preglasavati hrvatske članove vlade pri odlučivanju i druge.

13 Bošnjaci ga sigurno nisu utemeljili radi hrvatskih nacionalnih interesa

14 I jedan život je neprocjenjiv, a prestankom rata spašeno ih je mnogo

15 I nadu da neće biti aktualna izreka "naša država je kao majka, rodiš se tek kad izideš iz nje."

16 Pored ostalog i zato što među pripadnicima naroda koje predstavljaju ima i onih kojima bi više odgovaralo pristupanje Rusiji i Turskoj i koji te dvije zemlje smatraju jednako mogućim, poželjnim, ako ne i poželjnijim partnerima od EU onih, a ima i onih koji bi zadržali postojeće stanje i koji misle na jednakopravnost svih građana (u RS i F BiH), a ne na jednakopravnost sva tri konstitutivna naroda u BiH

će se postojeći ustroj i u novi ugrađivati odredbe o europskim demokratskim načelima u višenacionalnim državnim zajednicama čime će se poboljšati položaj i hrvatskom narodu, ali to nije jamstvo da će imati apsolutno jednaka prava i mogućnosti kao Srbi i Bošnjaci ako ostanu dva entiteta i ako predstavnici srpskog i bošnjačkog naroda ne budu za njihovu promjenu. Zbog toga bi trebalo, uz aktivnosti oko procesa pristupanja, pokrenuti i pitanje promjene odredbi Dejtonskog sporazuma što ne mogu učiniti Hrvati u BiH bez suglasnosti predstavnika srpskog i bošnjačkog naroda. Hrvatska kao potpisnica ima pravo i mogućnost to učiniti, a kao članica EU ima povoljnu priliku i mogućnost udobrovoljiti srpsku i bošnjačku stranu da omoguće hrvatskom narodu imati jednaka prava i mogućnosti kao što ih imaju i oni, a povoljna okolnost je i što je Srbija otpočela pregovore za pristupanje.

2.3. Jednakopravnost sva tri naroda treba ostvariti prije pristupanja u EU

U BiH je sve moguće i ništa nje nemoguće. Malo je vjerojatno da bi se službeno moglo odustati od europskog puta, nije isključeno da bi se to moglo opstruirati, pored ostalog i što se pristupanje u EU povezuje i s članstvom u NATO-u što to ne odgovara Rusiji i što Turska najavljuje mogućnost odustajanja od procesa pristupanja.¹⁷ Zbog toga bi se mogao usporiti ili odgoditi proces pristupanja, odbiti prijedlog za promjenu Dejtonskog sporazuma i zadržati postojeći ustroj s dva entiteta, a u konačnici i podijeliti BiH, odnosno omogućiti odcjepljenje RS-a što se često koristi kao mogućnost u predizbornim kampanjama u tom entitetu, a nije isključeno da nije i zbog drugih razloga. Zato cilj o jednakopravnosti treba ostvariti prije okončanja procesa pristupanja u EU, kako bi sva tri naroda unijeli "jednake pravne stečevine," za slučaj mogućeg ne priključenja ili izlaska BiH iz EU, prestanka postojanja EU ili prije moguće podjele BiH po entitetskim granicama, da se zna "što komu pripada," da hrvatski narod ne bi ostao bez išta. Za Hrvate u BiH otežavajuća okolnost mogla bi biti ako predstavnici druga dva naroda budu zagovarali "status quo" ili neke njegove manje korekcije, a postoji li volja i spremnost za dogovore o tome bit će očito ako se ne budu opstruirale aktivnosti oko usvajanja izmjena Izbornog zakona po prijedlogu hrvatskih stranaka okupljenih u Hrvatskom narodnom saboru (HNS-u).¹⁸ Ne pristajanjem na promjenu izbornog zakona¹⁹ ostavljaju mogućnost da opet oni (ne Hrvati) biraju ("svoga") hrvatskog člana predsjedništva koji bi mogao (po nalogu onih koji su ga izabrali) potpisati i akte koji nisu u hrvatskim nacionalnim interesima, npr. odustati od euroatlantskih integracija, pristupiti nekim drugim savezima, onima koji stoje iza odluke o vojnoj neutralnosti RS ili kojima je Alija ostavio BiH u amanet, da skrbe o njoj, odnosno o podjeli BiH na dva entiteta.

¹⁷ Turska o članstvu pregovara više od 20 godina, a ne prihvata uvjete za pristupanje

¹⁸ U istupima i izjavama većeg broja nehrvatskih stranačkih dužnosnika i Hrvata ("pravih, poželjnih" i vrlo prisutnih u entitetskim javnim medijima) to se pitanje pokušava sustavno banalizirati i svesti na interes samo jedna stranke, čak i osobni interes njenog predsjednika, na borbu za vlast, za "fotelju," odnosno za održavanje na vlasti, da bi se omalovažili i diskreditirali i stranka i predsjednik za koje glasuje najveći broj građana hrvatske narodnosti (zapravo se omalovažava cijeli hrvatski narod, neizravno mu se kaže "da ne bi trebali glasovati za stranku i pojedince koje smatra svojom i svojim"), da bi hrvatske predstavnike u tijelima vlasti mogli birati drugi (ne Hrvati) kao što su i do sada

¹⁹ Pravi cilj im je isključiti iz tijela vlasti one koji među Hrvatima osvoje najveći broj glasova i da umjesto njih izaberu (glasovima ne hrvatskih glasača) one koji njima odgovaraju kao što su i do sada.

3. Može li se promijeniti postojeće stanje i na koji način

Malo je vjerojatno da se od cjelovite i međunarodno priznate BiH izdvoji bilo koji njen dio niti da samoinicijativno proglasi samostalnost i neovisnost bez suglasnosti sva tri konstitutivna naroda, iako ni tu mogućnost ne treba isključiti, a zadržavanje postojećeg stanja ne bi bilo dobro za europsku BiH, za dobre međunacionalne odnose i budućnost BiH. Postojećim ustrojem predstavnici srpskog naroda nemaju razloga biti zadovoljni u F BiH, bošnjačkog u RS i hrvatskog u oba entiteta, a ni pripadnici drugih (ne konstitutivnih) naroda jer su svi oni u vlastitoj državi građani "drugog reda." Zato postojeći ustroj treba mijenjati, nije ga moguće promijeniti jednostrano, ni jedan narod bez dogovora s drugima, a teško je zamisliva i uporaba sile kojom bi se to pokušalo ostvariti. U takvim okolnostima jedino moguće rješenje je dogovoriti se o mirnom razlazu i podjeli (ako ne postoji mogućnost dogovora o zajedničkom suživotu) ili o uređenju međunacionalnih odnosa u kojima će svi imati jednaka prava i mogućnosti. Za razgovore o budućem ustroju važno je pronaći najbolju strategiju i primijeniti je u pregovorima o novom uređenju međunacionalnih odnosa, a jedna od takvih je i "satyagraha."

4. SATYAGRAHA - moć istine

Izraz satyagraha osmislio je i razvio Mahatma Gandhi (1869.-1948.) u indijskom pokretu neovisnosti,²⁰ u borbi protiv britanskog imperijalizma. Može se činiti neprimjerenim, za rješavanje aktualnih problema, pozivati se na strategiju koja se pokazala uspješnom prije 150 godina, ne samo zbog velike vremenske razlike, već i zbog više drugih razloga. BiH nije Indija, nije ni kolonijalna zemlja i ne bori se za neovisnost, a često se ni najbolja strategija ne može uspješno primijeniti u nekoj drugoj zemlji i nekim drugim okolnostima. To ne znači da se ideje satyagraha ne mogu i primjenjivati i pri rješavanju aktualnih pitanja i problema. Izraz satyagraha odnosi se na "inzistiranje na istini, odanost istini ili snaga istine," poseban oblik nenasilnog ili građanskog otpora i služi kao sinonim za silu, "silu rođenu od istine, ljubavi i nenasilja,"²¹ a potraga za istinom ne smije biti nasilna prema protivniku," čija stajališta, ako nisu dobra i prihvatljiva, treba obeshrabrati i ispravljati razumijevanjem i strpljivošću, vodeći računa da ono što je istina za jednoga ne mora biti i za drugoga, da način potrage za istinom u jednom slučaju može biti pogrešan u nekom drugom i da doktrina predstavlja "trijumf istine, ne povrijediti protivnika i trpjeti sam - to je sila ljubavi ili snaga duše".²² Podrazumijeva nenasilnu borbu za dobrobit svih, "otpor bez sile i nasilja, bez mržnje ili ozljede protivnika,"²³ a nasilje treba izbjegavati u mislima, riječima i djelima: "za svoj cilj je spreman umrijeti, a ni za kakav nije ubiti, uvijek inzistirati na istini²⁴ i, ako se djeluje na taj način um protivnika bit će zadivljen čudom i, u konačnici, u njemu će biti promjene njegovom u srcu, promijenit će se".²⁵ Po svojoj koncepciji razlikuje se od ostalih pokreta otpora koji nastoje dokazati pogreške protivnika i poraziti ga, a ako situacija to

20 Uma Majmudar (2005). Gandhijev hodočašćenje vjere: od tame do svjetlosti . SUNY Press. str. 138.

21 MK Gandhi, Satyagraha u Južnoj Africi , Navajivan, Ahmedabad, 1111, str. 109-10.

22 <http://www.mladina.si/120005/tako-je-govoril-mahatma-ghandi>

23 <https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/sto-je-satjagraha-20101007>

24 Gandhi, MK "Pismo g. -" 25. siječnja 1920. (Prikupljeni djela Mahatme Gandhija, svezak 19, 350)

<http://www.gandhifoundation.net/about%20gandhi6.htm>

25 <http://www.importantindia.com/12403/satyagraha-movement-by-gandhiji/>

zahtijeva, satyagrah čak ide do "suradnje s protivnicima da zadovolji krajnji cilj."²⁶ U određenim slučajevima, bude li to nužno, zagovara i mjere nesuradnje i građanskog neposluha, "štrajk, bojkot, ostavke na položaje, odbijanje počasnih stupnjeva i druge ne-kooperativne oblike, a najmoćniji oblik je građanska neposlušnost, neplaćanje poreza, neposlušnost državnom tijelu u neki aktivnostima, kršenje nekih zakona i uredaba države." Podrazumijeva se da treba poštovati sve zakone i akte i "suradivati s protivnicima" osim onih koji su "suprotni samopoštovanju," jer "samo kada ljudi pokazuju svoju aktivnu odanost poštivanjem mnogih zakona države stječu pravo građanskog neposluha,"²⁷ a mjere i oblike nesuradnje koje se pokažu nužnim treba dobro osmisliti, pripremiti i provoditi disciplinirano, po unaprijed utvrđenim pravilima²⁸. Načela, pristupi i stajališta strategije satyagraha mogu biti vrlo učinkoviti u razgovorima i pregovorima s predstavnicima srpskog i bošnjačkog naroda, a jednako tako i u postizanju dogovora, među Hrvatima.

4.1. U razgovorima s predstavnicima srpskog i bošnjačkog naroda o budućnosti izbjegavati rasprave o prošlosti

Rasprave o tome tko je počeo rat i zašto se ratovalo treba prepustiti povjesničarima, i drugim istraživačima, ne dovoditi ih u kontekst s aktualnim pitanjima promjene postojećeg stanja i budućem ustroju i uređenju europske BiH. Ne bi pomogle, već naprotiv, mogle bi imati suprotan učinak, jer se ne bi mogle izbjeći rasprave o žrtvi i agresoru, a one ne bi bile u duhu "ne izazivanja negativnih učinaka drugima i za dobrobit svih" kakve zagovaraju načela "satyagraha."

4.1.1. Prošlost se ne može promijeniti

Ono što se dogodilo početkom devedesetih godina prošlog stoljeća treba pripisati okolnostima u kojima se predstavnici tri naroda nisu mogli međusobno dogovoriti²⁹ o tome kakva će biti njena budućnost što je dovelo u pitanje i njen opstanak, hoće li je uopće biti i hoće li postojati. Kakve su bile okolnosti može ocijeniti iz izvješća CIA-e³⁰ i H. Kissingera³¹, odnosno da "Najbolji ishod koji možemo očekivati je onaj u kojem bi "umjerenjaci" uspjeli provesti republiku (BiH) kroz "dogovorenu podjelu" kojom bi se srpska područja ujedinila sa Srbijom, hrvatske enklave priključile se Hrvatskoj, a Muslimani bi se ili udružili

26 <http://www.gandhifoundation.net/about%20gandhi6.htm>

27 <https://en.wikipedia.org/wiki/Satyagraha>

28 Gandhijeva pravila za (satyagrahis): "nema ni ljutnje na protivnika, trpjeti i patiti od gnjeva protivnika, nikada ne uzvratiti napadima ili kažnjavanju, nemojte zbog straha od kazne ili zlostavljanja, izdavati zapovijed iz bijesa, dobrovoljno podnijeti uhićenje ili oduzimanje vaše imovine, nemojte proklinjati ni zakleti, ne uvrijedite protivnika, ne pozdraviti niti vrijeđati zastavu vašeg protivnika ili protivničkih vođa, ako netko pokušava uvrijediti ili napadati vašeg protivnika, obraniti svog protivnika (nenasilno), kao zatvorenik, ponašajte se uljudno i poštuju propise iz zatvora (osim onih koji su suprotni samopoštovanju), nemojte tražiti poseban povoljan tretman ni pokušati steći pogodnosti ako to uključuje povredu vašeg samopoštovanja, radosno poslušajte zapovijedi čelnika akcije civilnog neposluha" i dr. Prikupljena djela M. Gandhija, svezak 48, str 340).

29 Ili nisu znali, željeli ili htjeli dogovoriti se, pored ostalog, i zbog utjecaja sa strane, izvan BiH bez obzira što je možda među njima bilo i onih koji su to znali, htjeli i željeli,

30 27. studenoga 1990. nagovijestila opasnost od raspada Jugoslavije u toku narednih osamnaest mjeseci, naglašavajući da će on dovesti do krvavog građanskog rata, Prlić J.: Cit. djelo, Knjiga I, str. 275.

31 "kako su zapadni političari uopće mogli zamisliti da bi Srbi, Hrvati i muslimani - čija je uzajamna mržnja dovela do raspada Jugoslavije - mogli da koegzistiraju i zajedno žive u još manjoj bosanskoj državi.", prema J. Prlić cit. Djelo str. str. 261.

s Hrvatskom ili bi od ostataka iskrojili islamsku državu.³² O podjeli BiH govorilo se među predstavnicima tri naroda o čemu postoje brojne izjave i dokumenti,³³ a na svim međunarodnim pregovorima govorilo se o ustroju koji je podrazumijevao i etničke teritorijalne jedinice, "tri ili više (deset) pokrajina"; a "21. prosinca 1993. bio je trenutak u kojem je došlo do podjele Bosne i Hercegovine na 49%; 33,5% i 17,5% kao rezultat višemjesečnih pregovora hektar po hektar."³⁴ U takvim okolnostima svaka je strana pokušavala za sebe postići najviše što može i nije puno (ili nikako) vodila računa o drugima, više se razmišljalo o podjeli i odvajanju, nego o suživotu u zajedničkoj državi. Tako su stvarane, stvarne ili izmišljene ideje i mitovi o velikoj Srbiji, Hrvatskoj ili muslimanskoj BiH, svaki od tri naroda imaju o tome svoja tumačenja, stajališta i istine (neusuglašena i različita) i zato rasprave o europskoj budućnosti BiH ne bi trebalo opterećivati tim pitanjima, mogle bi imati neželjene učinke na pregovore o novom ustroju i uređenju.

4.1.2. Na budućnost može se utjecati

Pitanje jednakopravnosti hrvatskog naroda na načelima jednakih prava za sva tri konstitutivna naroda nije moguće riješiti u postojećem ustroju s dva entiteta i treba ga mijenjati, a kakav će biti ovisi o njihovom međusobnom dogovoru. Teško je zamisliti da može biti različit od varijanti koje su razmatrane na međunarodnim mirovnim pregovorima (4. listopada 1992.) u okviru takozvanog "Vance Owen Peace Plan" koje su se svodile na pet mogućnosti, "centralizirana federalna država u kojoj značajne djelatnosti provode od četiri do deset područja, labava federalna država triju etničkih zajednica koje nisu teritorijalno jedinstvene i labava konfederacija triju etnički određenih republika sa značajnom nezavisnošću, možda čak i na polju sigurnosti ili kombinaciji tih varijanti,"³⁵ a i Daytonski sporazum je u granicama tih mogućnosti unutarnjeg ustroja.³⁶ Kako ne postoje realne mogućnosti da se od BiH izdvoje bilo koji njeni dijelovi i pripoje Srbiji ili Hrvatskoj³⁷ niti da samoinicijativno proglase samostalnost i neovisnost,³⁸ a jednako tako ni da BiH postane muslimanska ili centralizirana građanska to se budući ustroj može tražiti samo u varijantama spomenutog Plana. Uspjeh u pregovorima o promjeni postojećeg stanja i novom uređenju i ustroju mogao bi se postići ako se bude temeljio na načelima satyagrahe, "tragati za istinom na način koji neće izazivati nelagodu, zabrinutost ili patnju ni bošnjačkom, ni hrvatskom ni srpskom narodu već za njihovu dobrobit".

32 Directorate of Intelligence, BiH: On the Edge of the Abyss, 19.12.1991. str 1. www.foia.cia.gov/sites/prelia, prema: Prlić J.: Op.cit, I, str. 532.

33 Izjave, da su to činili Tuđman i Milošević, te Boban i Karadžić i dokumenti, potpisana Deklaracija Izetbegović-Krajišnik od 16. rujna 1993," da je Izetbegović nudio Tuđmanu "uzmi svoju zapadnu Hercegovinu, sutra je pripoji, i da idemo dalje" što potvrđuje i američki veleposlanik Jacques Paul Klein: "nakon što mi je predsjednik Tuđman rekao da mu je Izetbegović zaista nudio odcjepljenje Hercegovine, u Sarajevo sam to otvoreno pitao bosanskohercegovačkog predsjednika. Odgovorio je da su njemu Hrvati veliki problem, pa ih se želio riješiti, te je mislio da je to najbolji način." Ibid, Knjiga III, str. 366./7.

34 Ibid, Knjiga III, str 376.

35 Ibid, Knjiga II, str.364./5.

36 Ako se ima u vidu da je bila zamišljena i konfederacija F BiH s Hrvatskom

37 Pored ostalog i zbog toga što na to ne bi mogle pristati ni jedna od tih država

38 D. Owen: "Istakli smo kako postojeći ustav dopušta odcjepljenje jedino ako se s time suglase sve tri republike. Upravo tada je Izetbegović kazao da se bosanski Muslimani možda neće protiviti odcjepljenju ukoliko do tada budu zadovoljni teritorijem"

4.1.3. Ne insistirati na rješavanju hrvatskog pitanja u BiH već na uređenju međunacionalnih odnosa

Hrvatsko pitanje nije moguće riješiti bez dogovora, pristanka i suglasnosti predstavnika druga dva naroda, a insistiranje na takvoj formulaciji može izazvati i neželjene učinke jer bi se po istom načelu moglo govoriti o srpskom i bošnjačkom pitanju. Ne jednakopravnost se odnosi na pripadnike sva tri konstitutivna naroda jer Bošnjaci ni Hrvati nemaju jednaka prava u RS kakve imaju Srbi, a jednako tako Srbi i Hrvati nemaju jednaka prava u F BiH. Zbog toga bi u pregovorima moglo biti učinkovitije primjenjivati načela satyagraha koja podrazumijevaju "način koji neće izazivati negativne učinke na druge i za dobrobit svih,³⁹ pa sukladno tomu u pregovorima i javnim nastupima mogao bi se i izostaviti termin "Hrvatsko pitanje" jer se ne odnosi samo na Hrvate u BiH i zamijeniti ga "pitanjem uređenja međunacionalnih odnosa" ili nekim drugim sličnim.

4.1.4. Ne insistirati na trećem entitetu već na novom ustroju

Svi dosadašnji pokušaji rješavanja hrvatskog pitanja nailazili su na odbijanje i neprihvatanje srpske i bošnjačke strane, osobito ako se spominjao treći entitet jer se shvaćao i tumačio kao umanjeње ili oduzimanje njihovih (Daytonskim sporazumom) stečenih prava i "oduzimanje" jednog dijela teritorija ili nadležnosti u postojećim (njihovim) entitetima.⁴⁰ Zato bi o novom ustroju trebalo izbjegavati uporabu termina treći entitet i zamijeniti ga pitanjem uređenjem međunacionalnih odnosa. Tada neće uznemiravati druge, izazivati njihovu bojazan da bi mogli izgubiti (ono što već imaju), a diskusije usmjeriti na koristi i prednosti koje mogu imati svi ako se dogovore o ustroju kakav odgovara svima i prednostima zajedničkog suživota, da mogu imati ("dobiti") cijelu BiH za jedan njen dio (koji sada imaju), naglasak staviti na ono što se dobiva, a ne gubi, jer nitko ne gubi ništa, već svi dobivaju. Zbog toga treći entitet, kao sinonim za jednakopravnost, kao sredstvo za postizanje cilja o jednakopravnosti i kao cilj jednakopravnosti, ne bi trebalo nikako ni spominjati jer se jednakopravnost može postići i ostvariti i bez entiteta, a to ne znači da ne može biti i entitetski ustroj i tri entiteta, ako se takvo rješenje pokaže najprihvatljivije za sve.

4.1.5. Entiteti se ne ukidaju već transformiraju i proširuju na cijelo područje BiH

Podjela BiH je nezamisliva jer nema ni jednog njenog dijela, ni u jednom entitetu i ni jednog njenog četvornog centimetra koji bi se mogao izdvojiti i postati samostalan dio samo jednog od tri konstitutivna naroda, da na taj dio nemaju jednako pravo i pripadnici druga dva naroda, a to ne bi odgovaralo ni susjednim zemljama, Hrvatskoj i Srbiji ni međunarodnoj zajednici. Druga je stvar što još uvijek postoji nepovjerenje u mogućnost mirnog suživota nakon onoga što se događalo u ratu, a na tome i grade svoje programe nacionalisti i separatisti kako bi zadržali postojeće stanje, onemogućili novi ustroj i uređenje ili usporili ulazak u EU.⁴¹ U ustroju s dva entiteta nije moguće osigurati svim konstitutivnim narodima apso-

³⁹ <http://www.gandhifoundation.net/about%20gandhi6.htm>

⁴⁰ Njihova je logika da, ako već ne mogu imati cijelu BiH ("100% nadzora nad 100 % teritorija") bolje je imati njen jedan dio ("imati 100 % posto vlasti nad 51% ili 49% teritorija) nego 30% nadzora nad 100% teritorija, da je bolje imati dio BiH i u njemu apsolutnu vlast nego cijelu BiH i u njoj dijeliti vlast ili sudjelovati u vlasti s drugima i sl.

⁴¹ Takvi lansiraju teze da je bolje imati dio BiH i u njemu apsolutnu vlast nego cijelu BiH i u njoj dijeliti vlast ili sudjelovati u vlasti s drugima, da je zadržavanje postojećih entiteta u nacionalnom interesu i slična stajališta, a

lutno jednaka prava i mogućnosti u cijeloj BiH i zato dogovorom treba tražiti najbolja rješenja za novi ustroj u kome će to biti moguće. Takva rješenja neće biti teško pronaći onima kojima su prihvatljiva načela da ni jednom narodu ne bi trebalo biti lošije, već bolje nego je sada i da će u svim ustrojbenim jedinicama, kakve god budu i koliko ih god bude, na jednak način i po istim kriterijima biti regulirani odnosi većinskog i manjinskih naroda.⁴² Uradili se tako postojeći entiteti neće se ukinuti već proširiti svoje nadležnosti na cijeli državni teritorij i povećati razinu demokratskih standarda, a pristupanjem u EU stvorit će se pretpostavke za prosperitetan društveni i gospodarski razvitak i smanjiti razloge za iseljavanje.⁴³

4.1.6. Nesuradnja i građanski neposluh

Uz političke, postoje i ekonomski razlozi zbog kojih bi se trebalo mijenjati postojeće stanje jer prevelika, skupa i neučinkovita državna administracija usporava i koči društveni i gospodarski razvitak, ne osigurava radna mjesta, plaće i uvjete života dostojne čovjeku, a to stvara osjećaj besperspektivnosti i potiče na iseljavanje, osobito mladih. I zbog toga nema razloga zadržavati takvo stanje i protiviti se novom ustroju u kojem bi svi imali jednaka i veća prava nego ih imaju sada. Za učinkovitost mjera nesuradnje i neposluha najvažnije je precizirati koje će se mjere poduzimati i kakve će biti, na što se točno odnose, pravila po kojima treba postupati i kako će se provoditi, koje zakone "poštovati, provoditi, pokoravati im se dragovoljno i tolerirati ih, čak i kada su neprikladni kako bi se steklo pravo na građanski neposluh,"⁴⁴ a koje ne. Za ostvariti vlastite ciljeve "nije nužno pobijediti protivnika ili onemogućiti ga da i on ostvari svoje, ni prisiliti ga da mijenja svoja stajališta niti ga prevartiti, već promijeniti ga i strpljivo čekati da se promijeni." Postupajući tako pokazat će se da je "nenasilje kao sila veća je od nasilja i učinkovitija je, "nenasilje je beskrajno superiorno nasilju, praštanje je čovječnije od kazne.>⁴⁵

4.2. Za ostvariti cilj o jednakopravnosti usuglašavanje među Hrvatima treba biti učinkovitije od dosadašnjih dogovora o financiranju institucija od vitalnog nacionalnog interesa

Načela i pristupi "satyagraha" mogu se učinkovito primjenjivati i pri usuglašavanju stajališta među Hrvatima jer izraz "protivnik" u biti i podrazumijeva sugovornika koji ima drukčiji pogled, mišljenje i stajalište. Jednakopravnost naroda je glavni cilj i ključno pitanje vitalnog nacionalnog interesa za sve⁴⁶, ali to ne znači da pod tim pojmom podrazumijevaju jednako svi koji žive u Mostaru, Istočnoj i Zapadnoj Hercegovini, Sarajevu, Središnjoj Bosni, Posavini i drugim mjestima, oni koji su većina i oni koji su manjina u sredinama u kojima žive. Zato

---

zapravo samo štite svoje pozicije i položaje.

42 u svakoj od njih bit će pripadnika svih naroda, a svaki će od njih će u nekoj ustrojbenoj jedinici biti u većini, a u drugoj u manjini.

43 Opširnije u radu F.Ljubić : "Zašto je važno članstvo u EU i kako ubrzati proces pristupanja, Zbornik radova s znanstveno stručnog skupa u Neumu "Hrvati BiH - nositelji europskih vrijednosti, , str. 323-336.

44 Gandhi, MK "Preduvjeti za Satyagraha" *Mladi Indija* 1. kolovoz 1925

45 RK Prabhu & UR Rao, urednici; iz rubrike "Između kukavičluka i nasilja", knjige Um Mahatme Gandhija , Ahemadabad, Indija, Revised Edition, 1967.

46 osim onih koji misle da je hrvatski narod manje vrijedan i da treba biti u podaničkom položaju, a među hrvatskim strankama i pojedincima bilo je i onih kojima nije stalo do jednakopravnosti i hrvatskih nacionalnih interesa. Po tome se razlikuju od srpskih i bošnjačkih koje nikad i ni jedna od njih i ni pod kojim uvjetima ne dovode u pitanje opstojnost RS i građanske, odnosno unitarne opcije i dominaciju.

se treba usuglašavati i oko cilja jednakopravnosti, još više o tome kako ga postići ili ostvariti jer jedno rješenje, treći entitet na primjer može odgovarati jednima, ali ne i drugima, a pogotovo treba se usuglašavati o mjerama i oblicima nesuradnje i građanskog neposluha ako ih bude trebalo primjenjivati. Treba to činiti sa svima kojima je stalo da hrvatski narod ima jednaka prava i mogućnosti kao što ih imaju pripadnici srpskog i bošnjačkog naroda, sa svim strankama i unutar svake pojedine stranke i, što je moguće više, uvažavati stajališta i udruga, Hrvatskog nacionalnog vijeća i drugih koje skrbe o hrvatskim nacionalnim interesima.⁴⁷ Uz stranke i građane o vitalnim nacionalnim interesima, trebale bi skrbiti i sve obrazovne, kulturne, medijske i druge, a posebno znanstvene ustanove i institucije koje se bave istraživanjima, izradom projekata, studija i elaborata o tim pitanjima, problemima i mogućnostima njihovog rješavanja pa se usuglašavati treba i oko tih institucija, njihovih zadaća, obveza, odgovornosti i financiranja njihove djelatnosti i projekata. Zbog nejednakopravnog položaja na entitetskoj razni Hrvati nisu mogli imati i nemaju ni jednu takvu instituciju, ali su ih mogli imati na županijskoj razini da su to smatrali važnim, da su se o tome mogli ili htjeli dogovoriti i zajednički ih financirati.⁴⁸ Razumljivo je da u proračunima gotovo uvijek nedostaje sredstava za financiranje svih potreba, ali nije da hrvatski dužnosnici u županijskim i općinskim tijelima vlasti koji odlučuju o tome što će se financirati iz proračuna, što su prioritetne potrebe i koliko će se sredstava izdvajati za pojedine nakane teško mogu osigurati sredstva za financiranje obrazovne djelatnosti na Sveučilištu, a ne mogu za financiranje njegove znanstveno istraživačke djelatnosti⁴⁹, da za HAZU⁵⁰, Institut za hrvatski jezik, književnost i povijest i druge koje promiču hrvatski jezik, kulturu, identitet i druge vrijednosti ne mogu izdvojiti ni jedan postotak, čak ni promil od ukupnog iznosa proračunskih sredstava, da ne shvaćaju ili ne razumiju važnost i značaj tih institucija, da se prema njima odnose kao da nisu od nacionalnog interesa, da nisu bitne i da ne trebaju što je suprotno od onoga kako se drugi narodi u BiH i u drugim zemljama odnose prema tim institucijama. Uspješnost usuglašavanja ovisi isključivo o opredjeljenju i želji za usuglašavanjem, a kad postoji izražena želja ona se može ostvariti i u ograničenim mogućnostima, sugovornici će uvijek pronaći način na koji će je ostvariti. Za usuglašavanje stajališta o jednakopravnosti i koncipiranje učinkovitog plana i programa kojim će se moći ostvariti taj cilj kao i plana mjera nesuradnje i neposluha, koje će se od tih mjera poduzimati, kada i u kojim slučajevima, ograničene su mogućnosti i sposobnosti pojedinaca zbog "iluzije superiornosti" (iz Daning-Krugerov učinka⁵¹), jednako tako i mogućnosti pojedinih parlamentarnih stranaka zbog toga što im se odluke temelje više na mišljenjima utjecajnih pojedinca nego na usu-

47 Uloga i utjecaj Hrvatskog narodnog vijeća (HNV) nisu zanemarivi, a postoje određene nesuglasice koje vuku korijene iz vremena nakon uspostave F BiH kad se u razgovorima o izboru Vlade zahtijevao "jednak tretman i kadrova HNV, da moraju dobiti barem 50 posto svih čelnih funkcija jer imaju podršku dvije trećine Hrvata u BiH", a u HDZ-u da su oni jedini legalni i legitimni s obzirom na rezultate posljednjih izbora, da su pobijedili na izborima 1990, da je za njih glasovalo 98% Hrvata." Prlić. Cit. djelo, III. str. 466.

48 Partneri u vlasti to im ne bi mogli osporiti i zabraniti, čak ni u mješovitim županijama jer se podrazumijeva da bi se po istim kriterijima sredstva dodijelila i njihovoj strani za iste ili slične nakane

49 Da se zbog toga na studij ne mogu upisati studenti roditelja koji ne mogu platiti upisninu i da je bez znanstvenoistraživačkog rada niža kvaliteta obrazovanja studenata

50 Hrvatsku akademiju za znanost i umjetnost u BiH

51 "Pojedinci imaju iluziju superiornosti, rangiraju svoju sposobnost iznad prosjeka i mnogo više nego što ona stvarno jeste, nemaju sposobnost shvatiti pogreške, zbog toga donose neadekvatne odluke i netočne zaključke, a s druge strane, stručni i visokoobrazovani skloni su podcijeniti sebe i svoje vještine i pate od iluzije inferiornosti i na kraju, postoji situacija u kojoj manje kompetentni ljudi rangiraju svoju sposobnost iznad kompetentnih i donose odluke umjesto njih" Kruger, Justin; David Dunning (1999). str. 1121-34.

glašenim stajalištima različitih pristupa i prijedloga.⁵² Zato za traženje odgovore na pitanja od nacionalnog interesa treba koristiti sve raspoložive kapacitete i resurse, konsultirati se i usuglašavati sa svim strankama s hrvatskim predznakom, svim znanstvenim,⁵³ kulturnim, obrazovnim, crkvenim⁵⁴, medijskim javnim i drugim institucijama i pojedincima koji skrbe i promiču vitalne nacionalne interese.⁵⁵ Na taj način bit će moguće pronaći najbolja rješenja i izbjeći pogrešne odluke i zaključke, a učinkovitost takvog pristupa, angažiranja svih raspoloživih potencijala, potvrđena je bezbroj puta u povijesti. Primjenjivali su ga, i primjenjuju i sada, gotovo svi narodi pri rješavanju problema od nacionalnog interesa⁵⁶ pa nema razloga da ne bude učinkovit i za hrvatske stranke i dužnosnike. Jednako je važno je usuglasiti i stajališta između Hrvata u BiH i u Hrvatskoj jer su u nekim slučajevima ne samo manje ili više različita, već i potpuno suprotna. Hrvatska je oduvijek skrabila o Hrvatima u BiH i pomagala im. Dosadašnja pomoć odnosila se na materijalnu, finansijsku i emocionalnu,⁵⁷ a izostala je pomoć oko rješavanja problema ne jednakopravnosti. Taj problem nije ni pokušala riješiti⁵⁸, ponašala se kao da ga nema, da to nije problem Hrvatske, već Hrvata u BiH, a stajališta nekih dužnosnika⁵⁹ o "ne miješanju u unutarnje probleme BiH" služile su im kao floskule i opravdanje zašto ne mogu, ne trebaju ili ih neće rješavati.⁶⁰ Ne riješi li se to pitanje Hrvati iz BiH će, prije ili kasnije, iseliti što nikako ne može ići u prilog ni Hrvatskoj, ne bi joj moglo biti bolje ni kad bi se svi iselili, a Hrvati u BiH nisu mogli, ne mogu sada i nikada neće moći bez pomoći Hrvatske riješiti taj problem.

52 U većini stranaka funkcioniranje je manje ili više autoritativno, temelji se na dominaciji vođe, a «karijera i sudbina» njegovih bliskih suradnika ovise o njihovoj lojalnosti vođi»

53 Različiti su razlozi što znatan broj znanstvenih, kulturnih i drugih djelatnika nije angažiran na pitanjima od vitalnog nacionalnog interesa, mnogi od njih to ne čine jer su samozatajni i ne žele se "nametati", kad bi to i htjeli mogu se prijaviti samo jednoj političkoj opciji koja će ih prihvatiti ili neće, ako "utjecajni pojedinci" zaključče da bi im takvi mogli biti osobna konkurencija. Ne treba dvojiti da bi se velik broj njih rado uključio ako bi im se omogućilo da mogu iznositi svoje prijedloge, mišljenja i stajališta.

54 Veliki su i neiskorišteni ti potencijali jer nitko (u povijesti Hrvata) nema tako provjerenu, dokazanu i neupitnu nacionalnu dimenziju koju su znali očuvati u višestoljetnom razdoblju progona i potiranja.

55 Hrvatski narodni sabor (HNS) ima legitimitet i odgovornost za skrb o vitalnim nacionalnim interesima, dali su mu ih građani na izborima, a omogućavanjem i svim drugima da mogu sudjelovati u tome može samo pojačati svoju ulogu i poziciju. Na njemu je i odgovornost da ne postane paravan za jednostranačje, da zastupa nacionalne interese svih Hrvata u BiH, da usuglasi stajališta svih hrvatskih stranaka i dužnosnika u tijelima vlasti o svim pitanjima od vitalnog nacionalnog interesa i sustavnom financiranju institucija koje skrbe o vitalnim nacionalnim interesima što podrazumijeva precizan dogovor o tome koje su to ustanove i institucije i koliki će se postotak (ili promil) od ukupnih općinskih i županijskih proračunskih sredstava isplaćivati svakoj od njih pojedinačno.

i da osigura opstanak hrvatskog naroda u BiH i njegovu jednakopravnost s drugim narodima,

56 Od neprocjenjive važnosti mogu biti iskustva i židovskog naroda.

57 Materijalna pomoć je vjerojatno bila u granicama mogućnosti, za neke u Hrvatskoj velika, a mala za neke u BiH mala. Emocionalna je neprocjenjiva, znaju je i osjećaju samo Hrvati u BiH.

58 nije pokrenula ni pitanje promjene Dejtonskog sporazuma

59 Neki visokopozicionirani stranački i državni dužnosnici izjavljivali su (i na sudu u Hagu) da je Hrvatska izvršila agresiju na BiH, da su Hrvati odgovorni za rat u BiH i da trebaju snositi posljedice, nisu ni željeli čuti o nejednakopravnom položaju hrvatskog naroda, a bilo ih je koji su otvoreno zagovarali zadržavanje postojećeg stanja i izjavljivali da hrvatski narod u BiH nije u neravnomjernom položaju.

60 Ako su takva ponašanja nekih stranačkih dužnosnika razumljiva u predizbornim kampanjama teško je razumljivo da se tako ponašaju i nakon izbora, a još teže da da i neki znanstvenici Hrvate u BiH upućuju da jednakopravnost traže u Sarajevu, kao da ne znaju ili ne razumiju u čemu je taj problem.

5. Zaključak

Jednakopravnost za sva tri konstitutivna naroda nije moguće ostvariti u postojećem ustroju, a u procesu pristupanja Srbi i Bošnjaci mogli bi inzistirati da takav i ostane uz obrazloženje da bi novi ustroj bio protivan odredbama Dejtonskog sporazuma i imati potporu međunarodne zajednice za takva stajališta. Zato Hrvatska treba pokrenuti pitanje promjene toga Sporazuma⁶¹ da se u otkloni mogućnost zadržavanja ustroja s dva entiteta, a uz to treba i pomoći BiH ispuniti uvjete za pristupanje u EU u što je moguće kraćem roku i imati plan lobiranja za pristupanje BiH po posebnoj proceduri (ubrzanom postupku) ako se bi se opstruirao proces pristupanja u EU, zbog prijetnji sigurnosti, izbjegličke krize i drugih razloga. Hrvati u BiH bi trebali ispravljati pogreške iz prošlosti, više se dogovarati i usuglašavati o pitanjima od vitalnog interesa, zajednički financirati institucije i projekte kojima se promiču ti interesi i biti inicijatori i nositelji procesa dogovaranja, sa srpskom i bošnjačkom stranom i s predstavnicima međunarodne zajednice, o novom uređenju i ustroju u kojem će sva tri naroda imati jednaka prava i mogućnosti i primjenjivati mjere nesuradnje i građanskog neposluha ako to bude nužno. Za pristupe i načine na koji će se to provesti nužno je postići najviši mogući stupanj usuglašavanja kako bi se ojačale pozicije za promjenu postojećeg stanja, moglo bi se uvjerljivije i argumentiranije pregovarati, a osnažila bi se pozicija R Hrvatske u tom procesu. Mjere nesuradnje i građanskog neposluha mogle bi se početi primjenjivati ako se ugroze Hrvatski nacionalni interesi, ako se u Ustav i zakonske akte pokušaju ugraditi (ozakoniti) nametnute odredbe Dejtonskog sporazuma i odluke OHR-a, da se onemogući (možebitna) dogovorna podjela BiH na dva entiteta, ako se ne promijeni izborni zakon i ako se pitanje izbora u Mostaru ne regulira kao i u svim drugim općinama i gradovima u BiH, ako se u okviru javnog serviseru ne uvede i TV kanal na hrvatskom jeziku i u drugim sličnim situacijama.

Literatura

- [1] Kruger, Justin; David Dunning (1999). "Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence. *Journal of Personality and Social Psychology* 77 (6).
- [2] Ljubić, F.: *Strategije društvenog razvitka, strategije za opstanak i razvitak Hrvata u BiH, Sveučilište u Mostaru i Dubrovniku, Fram, Ziral Mostar 2005.*,
- [3] Ljubić, F.: *Nejednakopravan položaj potiče demografsku krizu, ugrožava konstitutivnost i dovodi u pitanje opstanak hrvatskog naroda u BiH, Znanstveni skup, HAZU BiH, travanj 2016. Zbornik radova u tisku*
- [4] Ljubić, F.: "Zašto je važno članstvo u EU i kako ubrzati proces pristupanja, Zbornik radova s znanstveno stručnog skupa u Neumu "Hrvati BiH - nositelji europskih vrijednosti, drugo dopunjeno izdanje, str. 323-336.
- [5] Prlić, J: "Prilozi za povijest HR HB" Grafotisak Grude 2017., Knjiga I, II i III.

---

⁶¹ Hrvati u BiH to ne mogu sami učiniti bez suglasnosti srpskog i bošnjačkog naroda